

Філософська гносеологія та епістемологія

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Третій (освітньо-науковий)</i>
Галузь знань	17 Електроніка та телекомунікації
Спеціальність	173 Авіоніка
Освітня програма	Докторів філософії
Статус дисципліни	Нормативна
Форма навчання	очна(денна)/очна(вечірня)/дистанційна/змішана
Рік підготовки, семестр	1 курс аспірантури, весняний семестр
Обсяг дисципліни	4 кредити
Семестровий контроль/ контрольні заходи	Екзамен
Розклад занять	https://aspirantura.kpi.ua/?p=3443
Мова викладання	Українська
Інформація про керівника курсу / викладачів	Лектор: доктор філософських наук, професор Рубанець Олександра Михайлівна Семінарські: https://fsp.kpi.ua/ua/department/philosophy/
Розміщення курсу	Посилання на дистанційний ресурс (Кампус КПІ)

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Предмет навчальної дисципліни – фундаментальні філософські знання основних концепцій, що виявляють сутність та особливості виробництва знання в науці, характерні для сучасного етапу її розвитку, сучасних пізнавальних процесів, розкривають розвиток методології як складника сучасної науки, надають базові філософські знання про природу наукової та науково-технічної творчості, розкривають роль науки як ядра національної інноваційної системи та виявляють вплив науки на раціональність у суспільстві та розвиток сучасних суспільних стратегій.

Мета навчальної дисципліни – оволодіння основними концепціями філософської гносеології та епістемології, фундаментальними філософськими знаннями для розвитку різних видів наукового мислення, наукової й науково-технічної творчості, обробки інформації та розв'язання комплексних проблем в галузі розробки та аналітично - експериментального дослідження та здійснення дослідницько-інноваційної діяльності.

Досягнення даної мети передбачає здобуття знань з розвитку основних концепцій філософії та методології сучасної науки, що розкривають специфіку сучасної науки та сприяють підвищенню ефективності наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

Програмні результати навчання

Програмні результати навчання

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Науковий світогляд та етична культура науковця» здобувачі вищої освіти набувають таких загальних компетентностей та програмних результатів.

Загальні компетентності (ЗК):

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел
- Здатність забезпечувати безперервний саморозвиток і самовдосконалення
- Мати системний науковий світогляд та загальнокультурний кругозір.

Програмні результати навчання (ПРН):

ЗНАННЯ

- Передові концептуальні та методологічні знання з авіоніки і на межі предметних галузей, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні б останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.
- Професійної термінології для презентації та обговорення з фахівцями і нефахівцями результатів досліджень, наукові та прикладні проблеми авіоніки державною та іноземною мовами, кваліфікованого відображення результатів досліджень у наукових публікаціях у провідних міжнародних наукових виданнях.

УМІННЯ

- Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з авіоніки та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.
- Проводити аналіз існуючих та синтез нових методів і моделей діагностування, технічного обслуговування та ремонту авіоніки.
- Узагальнювати одержані результати наукових досліджень у вигляді науковотехнічних звітів, статей, тез, монографій, а також передавати свої знання, рішення і підґрунтя їх прийняття фахівцям і нефахівцям в зрозумілій і недвозначній формі

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Навчальна дисципліна «Філософська гносеологія та епістемологія» є основою підготовки докторів філософії та другою частиною курсу «Філософські засади наукової діяльності», тому передбачає освітньо-наукову підготовку першого (бакалаврського) та третього (освітньо-наукового) рівнів здобувачів вищої освіти з філософії, підсумовуючи та узагальнюючи її. Дисципліна має міждисциплінарний характер та інтегрує відповідно до свого предмету спеціальні знання з інших освітніх і наукових галузей. Їй передують загальноосвітні дисципліни з блоку філософських, історичних психологічних, педагогічних та правових н/д.

Постреквізитами є дисципліни «Організація науково-інноваційної діяльності», Педагогічна практика аспірантів.

3. Зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. ФІЛОСОФСЬКА ГНОСЕОЛОГІЯ ТА ЕПІСТЕМОЛОГІЯ: ОСНОВНІ СКЛАДНИКИ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ

Тема 1. Основні теорії, ідеї та напрями класичної гносеології

Тема 2. Від класичної гносеології – до сучасної філософської гносеології та епістемології

Тема 3. Комунікативний поворот у сучасній гносеології та епістемології

- Тема 4. Лінгвістичний поворот у дослідженні пізнавальних процесів
Тема 5. Соціологічний поворот у дослідженні пізнавальних процесів
Тема 6. Інформаційний складник сучасної філософської гносеології та епістемології

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ

- Тема 7. Сучасні трансформації образу пізнання
Тема 8. Проблема онтології та метафізики в сучасній науці
Тема 9. Епістемологічний вимір сучасної науки
Тема 10. Веритистські основи пізнавальної діяльності. Проблема істини в науці
Тема 11. Епістемологічна активність вченого у сфері знання
Тема 12. Методологічна активність вченого
Тема 13. Науковий текст
Тема 14. Специфіка технічного і технологічного знання. Наукова і науково-технічна творчість
Тема 15. Когнітивні особливості наукової та науково-технічної творчості
Тема 16. Знання та інформація
Тема 17. Інформаційний складник наукового дослідження
Тема 18. Когнітивно-комунікативний складник проектної діяльності

Розділ 3. ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ І КОГНІТИВНІ ОСНОВИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- Тема 19. Перцептивна інформація
Тема 20. Чуттєве пізнання
Тема 21. Основні підходи до формування сприйняття
Тема 22. Когнітивне сприйняття та його особливості
Тема 23. Діалектика чуттєвого та раціонального
Тема 24. Когнітивна наука та філософія про пізнавальну діяльність
Тема 25. Особливості обробки інформації людиною
Тема 26. Когнітивні пізнавальні здатності
Тема 27. Філософські засади дослідження мислення
Тема 28. Суб'єктний складник мислення
Тема 29. Когнітивні аспекти мислення
Тема 30. Мислення та інформація
Тема 31. Наукове мислення
Тема 32. Технічне мислення та його особливості
Тема 33. Візуальне мислення
Тема 34. Аналітичне мислення
Тема 35. Інтуїція та її особливості

4. Навчальні матеріали та ресурси

Базова:

1. Рубанець О.М. Теорія пізнання та способи обробки інформації : комплекс навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 66 с. / Електронне мережне навчальне видання. Гриф надано Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського (протокол № 3 від 25.06.2018 р.) за поданням Вченої ради факультету соціології і права (протокол № X від DD.MM.YYYY р.). // Навчальний посібник.

2. Рубанець О.М. Філософські проблеми наукового пізнання / Рубанець О.М. - Суми: Університетська книга, 2013. - 229 с.
3. Билецкий И.П. Познание и действительность / И.П. Билецкий. – Харьков : Альфа, 1999. – 57 с.
4. Добронравова І.С. Новітня західна філософія науки : підруч. для вищих навч. закл. / Добронравова І.С., Білоус Т.М., Комар О.В. - К., 2008. - 216 с.
5. Епістемологія як філософська теорія знання / В. Л. Петрушенко; Держ. ун-т "Львів. політехніка". - Л., 2000. - 296 с.

Додаткова:

1. Рубанець О.М. Інформаційне суспільство: когнітивний креатив постнекласичних досліджень: Монографія / Рубанець О.М. - К., Вид. ПАРАПАН, 2006. – 420 с.
2. Добронравова Ірина. Практична філософія науки : збірка наукових праць / Ірина Добронравова. - Суми: Університетська книга, 2017. - 352 с.
3. Загрібельна О.Т. Інженерне пізнання як діяльність / Загрібельна О.Т. - 1999. - 300 с.
4. Комар Олена. Постнекласична епістемологія: нові тенденції / Олена Комар // Людина в складному світі / за ред. Н.В. Кочубей, М.О. Нестерової. Суми: Університетська книга, 2017. – С. 230 -248.
5. Конверский А.Е. Теория и ее обоснование / Конверский А.Е. - К.: 2000. - 179 с.
6. Лекторский В.А. Эпистемология классическая и неклассическая / Лекторский В.А. - М.: Эдиториал УРСС, 2001. - 256 с.
7. Лук'янець В.С. Сучасний науковий дискурс.: Оновлення методологічної культури / Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Озадовська Л.В. – К., 2000. – 304 с.
8. Людина: мислення і реальність / упоряд.: В. С. Крисаченко,; Ін-т філос. НАН України. - К.; Луцьк, 2001. - 219 с.
9. Марчук М.Г. Ціннісні потенції знання / Марчук М.Г. - Чернівці: Рута, 2001. - 319 с.
10. Мелашенко О. М. Онтологічні прояви науково-технічної творчості (соціально-філософський аспект) : дис. ... канд. філософ. наук. : 09.00.03 - О. М. Мелашенко. - К., 2011.
11. Мелков Ю. А. Человеческая мерность постнеклассической науки : Монография / Ю. А. Мелков. – К. : Изд. ПАРАПАН, 2014. – 254 с.
12. Меркулов И.П. Когнитивные способности / Меркулов И.П. – М.: ИФРАН, 2005. – 182 с.
13. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон . – М. : АСТ Москва, 2006. – 880 с.
14. Метельова Т. Концепт "творчої уяви" / Т. Метельова // Філософ. думка. - 2006. - № 6. - С. 11-21.
15. Микешина Л.А. Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования / Л.А. Микешина. - М., 2005. - С. 155-160.
16. Морен Э. Метод. Природа природы. М.: «Прогресс – Традиция» - .2005. - 464 с.
17. Найссер У. Познание и реальность / Найссер У. / Пер. с англ. В.В. Лучкова. Вступит. ст. и общ. ред. Б.М. Величковского. – М.: Прогресс, 1981. – 230 с.
18. Никифоров А.Л. Философия науки: история и методология. М., 1998.
19. Онтология и эпистемология синергетики. М.: ИФ РАН, 1997. - 159 с.
20. Рассел Б. Человеческое познание. Его сфера и границы / Б. Рассел – М. : Институт общегуманитарных исследований, 2001. – 560 с.

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Розділ 1. ФІЛОСОФСЬКА ГНОСЕОЛОГІЯ ТА ЕПІСТЕМОЛОГІЯ: ОСНОВНІ СКЛАДНИКИ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ

Тема 1. Основні теорії, ідеї та напрями класичної гносеології

Значення класичних основ у розвитку сучасних підходів. Становлення теорії пізнання як особливої області філософських досліджень. Формування класичної гносеології на основі формування гносеологічного підходу до психологічних процесів.

Структура, предмет і завдання теорії пізнання. Теорія пізнання як основа вивчення пізнавальної діяльності людини.

Обґрунтування пізнаваності світу. Основні етапи пізнаваності світу: космоцентризм, теоцентризм, людиноцентризм. Розвиток вчення про пізнавальні здатності людини. Класифікація пізнавальних здатностей. Вчення про чуттєве пізнання, розум і його будову, інтуїцію як вид пізнавальної діяльності. Скептицизм. Роль скептичного аргументу. Виокремлення гносеологічного відношення у психологічних процесах. Сенсуалізм. Емпіризм. Розуміння досвіду в сенсуалізмі та емпіризмі. Індуктивізм. Раціоналізм. Априоризм. Трансценденталізм. Агностицизм.

Класичні та некласичні класифікації пізнавальних здатностей людини. Когнітивні пізнавальні здатності. Еволюція когнітивних пізнавальних здатностей. Класичні основи теорії пізнання. Принцип пізнаваності світу. Значення теорії сприйняття як філософської основи пізнавальної діяльності людини для розвитку науки та управління.

Теорія пізнання у сучасному суспільному інтер'єрі. Людиновимірність суспільних процесів і практик. Зростання значення людського складника та розвитку можливостей людського пізнання на сучасному етапі розвитку суспільства.

Тема 2. Від класичної гносеології – до сучасної філософської гносеології та епістемології

Нові виміри сучасної теорії пізнання при переході до нелінійної, міждисциплінарної та трансдисциплінарної науки. Зростання значення соціального виміру зростання знання. Формування соціальної епістемології та соціології науки. Особливості науки університетів, внутрішньої та галузевої науки, науки корпорацій і ТНК, фондів, урядових і неурядових організацій. Зростання соціальних чинників у пізнавальних процесах (соціального статусу, допуску до інформації та знання, рівня повноважень). Корпоратократизм і когнітивний капіталізм.

Трансформація епістемології: від об'єктивного процесу трансформації форм знання в епістемології без суб'єкта (К. Поппер) – до розвитку епістемологічної активності вченого у сфері знання в умовах міждисциплінарності і трансдисциплінарності.

Тема 3. Комунікативний поворот у сучасній гносеології та епістемології

Комунікативний поворот у сучасній епістемології Введення комунікації в дослідження пізнавальних процесів. Види комунікації у пізнавальній діяльності: особистісні, мовленеві, соціальні комунікації, інфокомунікації, когнітивні комунікації. Неопозитивістська інтерпретація лінгвістичних комунікацій. Постмодернізм про комунікації як соціальні практики та їх роль у відмові від класичного образу науки як Дзеркала природи (Р. Рорті).

Пізнавальні практики в сучасних організаціях. Комунікація у знанневих середовищах корпорацій. Види комунікації. Комунікація як передача знання і реалізація пізнавального процесу. Комунікація через репрезентацію. Когнітивна комунікація. Витлумачення комунікації як соціальних практик.

Розвиток вчення про когнітивну комунікацію. Структурна метафора когнітивізму (Джонсон, Лакофф). Когнітивна комунікація як удостоверення результату пізнання (Р. Даниляк). Когнітивна комунікація як когнітивний контакт і когнітивна взаємодія. Особливості когнітивних комунікацій у різних середовищах і пізнавальних контекстах. Розвиток комунікацій та їх вплив на зміни в сучасних пізнавальних процесах.

Тема 4. Лінгвістичний поворот у дослідженні пізнавальних процесів

Особливості наукового дискурсу. Текст, дискурс, нарратив. Розвиток науки і трансформації сучасних нарративів. Нарративізація сучасної науки та дискусії про відмову від нарративів.

Мовленеві процеси в сучасній науці. Дослідження ролі дебатів у розвитку пізнавальної діяльності. Дискусії, обговорення проблем, діалог і полілог.

Відмова від єдиної універсальної мови науки. Критика фізікалізму і актуальні проблеми полілінгвізму в сучасній науці. Утвердження різноманітності спостережуваних величин (мови спостереження) у різних науках. Розробка наукової термінології в сучасній науці. Концепт. Значення концептів в умовах міждисциплінарності.

Наукова термінологія та кодифікація сучасного наукового знання. Проблема перекладу наукових термінів з однієї мови на іншу. Створення термінологічної бази сучасної української науки.

Тема 5. Соціологічний поворот у дослідженні пізнавальних процесів

Проблема автономності пізнавальної діяльності вченого у сфері знання. Роль соціальних і соціокультурних передумов у пізнавальній діяльності. Проблеми соціокультурної зумовленості й соціокультурної детермінації наукового пізнання. Сильна програма (Барнс, Блур).

Соціальні передумови наукової діяльності. Види передумов: внутрішньонаукові та зовнішньонаукові, парадигми. Епістеми як культурно-історична передумова (Фуко). Наука як соціальна система, соціальний інститут і вид духовного виробництва. Роль соціальних відносин у пізнавальних процесах. Поширення соціологічних методів на науку. Виникнення соціології знання. Становлення соціальної епістемології. Розширення меж дії пізнавальних процесів за межі науки. Веретистська концепція Голдмана. Когнітивний капіталізм (Фулер). Пізнавальна ефективність як конкурентна перевага. Сучасні пізнавальні практики в корпораціях. Tacitknowledge. Пізнавальні особливості освітніх практик і демократичного дискурсу.

Тема 6. Інформаційний складник сучасної філософської гносеології та епістемології

Зростання ролі інформації в пізнавальних процесах. Види інформації (іконічна, дискретна, текстова, перцептивна, інституційна). Види інформації про людину. Проблема співвідношення публічного та приватного. Інформаційна безпека. Законодавча база про захист інформації.

Інформаційне суспільство: основні рівні обробки інформації та етапи розвитку обробки інформації. Основні концепції й теорії інформаційного суспільства. Від постіндустріального суспільства до суспільства мережевого. Розвиток теоретизації та методологізації сфери проектування; когнітивний креатив і когнітивні практики, трансформація онтології інформаційного суспільства. Трансформація соціальної онтології інформаційного суспільства. Оцифровування інформації та цифрові трансформації. Різноманітність сучасних видів інформації. Дані. Види даних. Проблема надійності й достовірності інформації. Пізнавальні процеси в умовах неповноти інформації.

Основні підходи до дослідження інформації. Основні підходи до дослідження взаємозв'язку знання та інформації. Поняття інформації в екологічному підході. Інформація як характеристика об'єктивного змісту об'єкта, що існує незалежно від перцепції. Комунікативний підхід. Основні

моделі передачі інформації в комунікації. Структура комунікації. Проблема передачі інформації в незмінному вигляді. Значення зворотного зв'язку. Дослідження особливостей передачі інформації в американській комунікативістиці. Візуальна інформація. Обробка візуальної інформації. Візуальна культура. Специфіка візуальної інформації в телевізійних мас-медіа.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ

Тема 7. Сучасні трансформації образу пізнання

Пізнання як суб'єкт-об'єктна взаємодія. Пізнання як мережева взаємодія. Пізнання як взаємодія штучних і когнітивних суб'єктів.

Пізнавальне відношення та його структура. Пізнавальне відношення як вид суб'єкт-об'єктної взаємодії. Структура пізнавального відношення. Методологічне значення гносеологічного підходу. Поняття суб'єкта. Одиничний, колективний і всезагальний суб'єкт. Присутність всезагального суб'єкта в пізнавальній діяльності одиночного та колективного суб'єктів.

Об'єкт, види об'єктів. Співвідношення системи (природної, соціальної, технічної), що досліджується, та об'єкта. Взаємозв'язок об'єкта і методів дослідження.

Трансформація структури пізнавального відношення. Рівні суб'єкта. Види об'єкта. Класична, неklasична та постнеklasична концепції суб'єкта та об'єкта.

Засоби пізнання. Класична, неklasична та постнеklasична раціональність про роль засобів пізнання.

Вплив розвитку техносфери на зміни у пізнанні. Від засобів пізнання як посередників між суб'єктом і об'єктом – до використання різноманітних технологій у сучасних пізнавальних процесах. Від роботи з об'єктом як частини об'єктивної реальності – до роботи з візуалізаціями, візуальною інформацією, з віртуальною, доповненою та розширеною реальністю. Робототехніка та штучний інтелект у сучасних пізнавальних процесах.

Постнеklasична онтологія сучасної науки; нелінійність, дослідження нового типу об'єктів – цілісностей (системні, мережеві, ризомні, мозаїчні, антисистемні, метасистемні). Три концепції людиновимірності. Проблема причинності. Нові види причинності (циклічна, телеологічна, кондиціональна). Синергетичний погляд на світ: хаотичні режими та системи, еволюція в нелінійних середовищах.

Тема 8. Проблема онтології та метафізики в сучасній науці

Онтологізація теоретичних конструкцій. Науковий реалізм і онтологія наукових теорій. Міждисциплінарність сучасної науки та формування онтології міждисциплінарних проблемних областей. Проблема створення нових онтологій у науці.

Співвідношення онтології та метафізики в еволюції філософської гносеології та епістемології. Метафізика Аристотеля як загальна філософська основа пізнання суті буття. Метафізика як основа фізики Аристотеля та онтології аристотеліанської середньовічної науки. Картезіанська метафізика й картезіанська наука в Європі. Розвиток науки як натуральної філософії.

Ідеал позитивної науки і боротьба з метафізикою в позитивізмі. Демаркація науки від метафізики (К. Поппер).

Повернення метафізики у філософію науки та в науку. Метафізика Третього світу (К. Поппер). Метафізика методології науково-дослідних програм (І. Лакатос). Метафізика епістемології (Селларс).

Співвідношення онтології та метафізики в сучасній науці. Онтологічні проблеми сучасної науки.

Тема 9. Епістемологічний вимір сучасної науки

Основні рівні наукового пізнання. Наука як система об'єктивного знання. Основні форми наукового знання: теорія, гіпотеза, проблема, ідея, концепція. Види наукових теорій. Теорії про сутність і феноменологічні теорії. Абстрактні теорії і теорії, що мають емпіричний базис. Альтернативні теорії. Види гіпотез. Місце і роль гіпотези в сучасній науці. Факт. Фактофіксуючі процедури та фактоутворююча діяльність.

Проблема створення нових теорій. Перехід від класичного емпіризму та індуктивізму до некласичного емпіризму. Зростання ролі математичних методів у створенні нових теорій. Математична гіпотеза. Математична гра.

Тема 10. Веретистські основи пізнавальної діяльності. Проблема істини в науці

Нормативність істини у пізнанні. Істина як цінність і як норма пізнавальної діяльності. Класичні і некласичні теорії істини. Основні теорії істини: кореспондентна, когерентна теорії істини і теорія відображення. Прагматистський підхід до теорії істини. Еволюція поняття істини у філософії та науці. Істина як дійсність (Платон). Істина як співвідношення знання з дійсністю (Аристотель). Онтологічна істина: істина як суть буття (Аристотель).

Істина як співвідношення знання до об'єкта, до дійсності і до реальності. Перцептивна та візуальна інформація і проблеми істинності. Істина в соціальних комунікаціях і мережевих процесах.

Істина в науці. Абсолютна адекватність класичного природознавства.

Проблема істинності в сучасній теорії та її складники. Ідеалізовані та абстрактні об'єкти і теоретичні конструкти. Проблема референції. Семантична та емпірична істина. Фактоутворююча діяльність та проблема істинності факту. Людиновимірність об'єктів і проблема істини в постнекласичній науці. Значення когерентизму у структурі наукової теорії. Значення когерентності висновків теорій різного рівня.

Тема 11. Епістемологічна активність вченого у сфері знання

Зростання ролі епістемологічного складника в науково-дослідній діяльності. Вхідження у проблемну область сучасної науки. Постановка проблеми як визначення меж дослідження та напряду дослідження в сучасній проблемній області. Визначення ступеня розробки проблеми як прояв розвитку наукової рефлексії. Зростання вимог до підвищення новаційності епістемологічної активності вченого у сфері знання. Висунення нових ідей і розробка концепції. Особливості постановки проблеми у сфері знання і технічної проблеми. Ідея як новий підхід до розв'язання проблеми у проблемній області. Особливості технічної ідеї.

Еволюція епістемології при розкритті активності суб'єкта. Від епістемології без суб'єкта, що пізнає (К. Поппер), смерті суб'єкта (М. Фуко) і смерті автора (Р. Барт) до еволюційної епістемології (Александр, Лорентц).

Постійна епістемологічна новаційна активність та її передумови. Концепція неперервності наукових революцій.

Тема 12. Методологічна активність вченого

Становлення нової моделі методологічної активності дослідника. Основні рівні методологічної активності. Філософські методи та їх значення у розвитку сучасної науки. Зростання ролі філософських методів в умовах міждисциплінарності і трансдисциплінарності. Співвідношення об'єкта і методу. Методи і підходи. Діалектичний метод і проблема розвитку. Гносеологічний

підхід і проблема взаємодії суб'єкта з об'єктом. Герменевтичний підхід і проблема інтерпретації текстів. Мережевий підхід і конституювання об'єктів як цілісності у вигляді мереж. Феноменологічний підхід і проблема інтенціональності і інтерсуб'єктивності. Компаративістський підхід. Філософські засади синергетичного підходу.

Загальнонаукові методи. Системний і кібернетичний підходи. Метод формалізації. Методи емпіричного і теоретичного пізнання (опис, спостереження, експеримент, вимірювання, класифікація). Загальнологічні методи.

Тема 13. Науковий текст

Науковий текст як лінгво-семантична система. Семіотичний і лінгво-семантичний підхід до наукового тексту. Особливості наукової та науково-технічної текстової інформації.

Адресність наукового тексту. Наукове знання в науковому тексті. Наукові терміни та способи їх визначення. Види визначень. Термінологічний аналіз. Візуалізація термінологічного складу наукового тексту.

Основні когнітивні складники наукового тексту. Аналіз основних елементів знання в науковому тексті. Когнітивна онтологія наукового тексту.

Науковий текст як форма входження в науковий дискурс. Подання наукового тексту. Основні формати подання наукового тексту та їх особливості (доповідь, наукова конференція, дискусія, брифінг, інформаційне повідомлення).

Культурно-історичне значення наукового тексту. Дискусії стосовно меж впливу наукового тексту на культуру.

Тема 14. Специфіка технічного і технологічного знання. Наукова і науково-технічна творчість

Специфіка технічного об'єкта. Морфологічні, функціональні й технічні особливості технічної системи. Технічна проблема. Технічна ідея. Технічна схема.

Творчість як новаційний і креативний процес. Творче мислення як породження нового в науці. Новаційність. Онтологічний аспект новаційності. Креаціоністські та метафізичні теорії творчості. Новаційність та інноваційність мислення. Продуктивність мислення. Філософсько-теоретичні та когнітивні підходи у становленні культурних ресурсів продуктивного мислення. Гносеологічні параметри продуктивності мислення. Роль дивергентності та імпровізації. Значення зміни висхідних основ ідеалізації та концептуалізації. Роль творчого мислення у формуванні нових ідей, гіпотез і концепцій.

Творче мислення як синергетичний процес. Нелінійність, альтернативність, варіативність та біфуркація. Когнітивні стратегії синергетики про мислення як синергетичний процес. Динамічний підхід до мислення як синергетичної системи.

Значення формування творчого мислення при підготовці фахівців вищої школи. Проблемна орієнтованість творчого мислення. Стимули та основи когнітивної креативності. Значення самоактивації та самовідновлення. Оволодіння. Рефлексивність. Метакогнітивні механізми контролю застосування. Ресурсний підхід та культурні гносеологічні ресурси творчого мислення. Світові стандарти як регулятиви.

Конструктивність науково-технічної творчості. Науково-технічна творчість і створення нової функціональності технічних систем. Створення нових технологій.

Техніка як постав, витвір і виробництво (М. Гайдеггер). Науково-технічна творчість і розвиток техносфери.

Тема 15. Когнітивні особливості наукової та науково-технічної творчості

Когніція, когнітивна активність, креативність, творчість. Інтелект і креативність. Когнітивний креатив. Антропологічні, методологічні та соціальні аспекти когнітивного креативу. Когнітивні особливості творчості. Філософські основи дослідження когнітивного складника творчості. Концепція втіленого пізнання, значення тілесного підходу. Від функціональної теорії свідомості до укоріненості розуму й тілесного підходу. Інформаційний підхід, динамічний підхід, гетерофеноменологічний підхід.

Когнітивна активність цілісної людини у сфері знання. Ідеальна предметність знання. Суб'єкт як енергія, що змінює горизонт бачення сфери знання та створює нові способи представлення об'єкта у знанні. Сучасні трансформації філософських засад когнітивної науки. Нова концепція пізнання на основі динамічного підходу, емерджентності когнітивних структур. Трансформація методологічних основ дослідження когнітивної активності. Від функціоналізму та інформаційного підходу до динамічного підходу, втіленого пізнання та гетерофеноменології. Репрезентативізм, феноменалізм і конструктивізм. Значення групового та соціального виміру при дослідженнях когніції та когнітивної активності.

Тема 16. Знання та інформація

Основні підходи до взаємозв'язку знання та інформації. Об'єктивація та інформація. Знання та свідомість. Перетворення знання на інформацію. Специфіка текстової інформації. Наукове знання як інформація. Наука як інформаційна система.

Знання та інформація в управлінні знаннями. Явне та неявне знання. Інформація у знанневому середовищі. Взаємозв'язок знання та інформації в умовах невизначеності. Відносини інтеріоризації, екстеріоризації та соціалізації при обміні знання. Когнітивна комунікація, її структура та особливості.

Інформація в суспільних процесах. Різні види інформації та їх особливості. Інформаційна сфера суспільства. Інформаційна діяльність та обмін інформацією в інформаційній сфері суспільства.

Тема 17. Інформаційний складник наукового дослідження

Специфіка обробки інформації в сучасних умовах інформаційного вибуху. Дані, потоки даних. Виокремлення предметної та проблемної областей дослідження. Проблемно-орієнтований інформаційний пошук. Виокремлення необхідної інформації та формування інформаційних потоків. Значення математизації інформаційних потоків. Значення введення нових тем як основи тематизації інформаційного простору. Відслідковування інформаційних потоків у часі. Моніторинг, обробка інформації та значення введення нової інформації в концептуалізацію проблеми та її розробку.

Тема 18. Когнітивно-комунікативний складник проектної діяльності

Проектна діяльність як сумісна когніція. Значення формування знаннєвого та комунікативного середовища для підвищення ефективності проектної організації досліджень. Особливості подання знання в індивідуальній та командній комунікації. Комунікація як взаємодія Я та Іншого. Когнітивна комунікація та спілкування. Значення формування інноваційного та емоційного клімату командної взаємодії. Когнітивна комунікація як удостоверення результату, отриманого іншим. Легітимація знання. Структура та лінгвістичні особливості когнітивної комунікації.

Когніція, групова та індивідуальна когніція. Формування групового і командного мислення. Розвиток комунікації та пізнавальної діяльності: управління знаннями, виробництво знання як конкурентна перевага. Формалізоване і неформалізоване знання. Неявне знання в організаціях.

Розділ 3. ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ І КОГНІТИВНІ ОСНОВИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 19. Перцептивна інформація

Перцептивна інформація як посередник зв'язку між людиною і світом. Співвідношення фізичної та оптичної інформації. Акустична та аудіальна інформація. Роль інформаційних порогів. Значення органоліптичної інформації в об'єктивній оцінці показників систем.

Перцептивний досвід і його значення у формуванні фахівця. Складники перцептивного досвіду. Перцептивний досвід як форма зв'язку з предметним, технологічним і комунікативним середовищем фахової діяльності.

Перцептивний тезаурус. Формування перцептивного тезаурусу. Тезаурусний підхід. Роль інформаційного складника в тезаурусному підході.

Первинна і вторинна інформація. Роль зорової системи при отриманні перцептивної інформації та визначенні її особливостей. Інваріанти оптичного строю (Дж. Гібсон). Кількісна міра первинної інформації.

Тема 20. Чуттєве пізнання

Основні форми чуттєвого пізнання. Перцептивні та неперцептивні форми. Стан сучасних досліджень перцепції та сенсорних систем.

Основні теорії та підходи до чуттєвого пізнання. Значення теорії створення атомних копій. Методологічне значення теорій первинних і вторинних якостей у розвитку класичної науки.

Фізіологічний ідеалізм. Теорії ієрогліфів. Чуттєве пізнання як формування образу. Екологічний підхід до зорового сприйняття (Дж. Гібсон).

Роль когнітивного складника в чуттєвому пізнанні. Роль когнітивних схем і моделей при обробці когнітивної інформації.

Основні характеристики сприйняття. Предметність, спонтанність сприйняття. Роль активності сенсорної системи у формуванні сприйняття. Формування гешталту. Значення образу. Розпізнавання образу і штучний інтелект. Категоризація, номінація та ідентифікація у сприйнятті. Роль фахового досвіду і знання і формуванні сприйняття. Поняття образу. Співвідношення образу та репрезентації.

Метафізичні та діалектичні підходи. Копія, образ, суб'єктивна та суб'єктна структура образу. Гносеологічний і художній образ. Специфіка пізнавального складника у гносеологічному та художньому образі.

Сприйняття у кризових станах і екстремальних умовах. Співвідношення соціальних і фізичних характеристик у сприйнятті.

Установка. Види установки. Свідома та несвідома установка. Теорія установки Узнадзе.

Інтенціональність. Роль феноменологічних засад у формуванні сприйняття. Роль онтології у сприйнятті. Види онтології. Матеріальна та формальна онтології. Онтологія як основа смислового поля при формуванні сприйняття.

Інтеріоризація. Практичні та діяльнісні основи інтеріоризації. Інтеріоризація та переведення практичного й діяльнісного плану особистості із зовнішнього у внутрішній смисловий план. Виникнення ілюзій у сприйнятті.

Уявлення. Значення неперспективного складника у формуванні уявлення. Уявлення та уява.

Тема 21. Основні підходи до формування сприйняття

Практичні основи формування сприйняття в антропосоціогенезі. Еволюційний підхід. Проблема адаптації до зміни та ускладнення середовища.

Прагматичний підхід. Роль досвіду у формуванні сприйняття. Корисність як критерій для оцінювання сприйняття. Проблема розрізнення об'єктивних і суб'єктивних критеріїв корисності.

Екологічний підхід до зорового сприйняття. Первинні та вторинні сприйняття. Роль перцепції та її види. Значення індивідуальної та колективної активності у формуванні сприйняття.

Герменевтичний підхід. Роль мовного складника у сприйнятті. Вербальна структура досвіду. Герменевтичне коло та проблема розуміння.

Феноменологічний підхід. Феноменалізм. Структура феномену. Означення сприйняття. Феноменологічний метод. Формування єдності значень. Логічна єдність значень.

Тема 22. Когнітивне сприйняття та його особливості

Сприйняття як вид пізнавальної діяльності. Когніція та сприйняття. Когнітивні складники сприйняття. Становлення когнітивного сприйняття. Пізнавальні операції у процесі сприйняття.

Ідентифікація. Сутність ідентифікації. Значення ідентифікації для формування когнітивного сприйняття. Категоризація та номінація.

Основні підходи. Номіналізм, раціоналізм та феноменалізм. Сприйняття як складний вид діяльності та психомоторний процес. Психологізм у розгляді сприйняття. Основні парадигми психологізму. Когнітивна психологія про сприйняття.

Репрезентативізм. Внутрішні та зовнішні репрезентації. Роль внутрішніх та зовнішніх репрезентацій у формуванні перцептивного досвіду особистості та стратегій її діяльності.

Тема 23. Діалектика чуттєвого та раціонального

Розкриття значення діалектики чуттєвого та раціонального та взаємопроникнення і взаємного переходу протилежностей. Значення діалектики чуттєвого і раціонального для дослідження пізнавальних процесів в науці. Зростання ролі неспостережуваності в науці. Проблема наочності. Розвиток інформаційних технологій і зростання можливостей візуалізації. Візуалізація як шлях до спостережуваності та перцепції теоретичних конструктів.

Арістотелева теорія. Роль сутності та форми у сприйнятті. Співвідношення спостережуваного і неспостережуваного в теорії первинних і вторинних якостей. Теорія первинних і вторинних якостей як гносеологічна основа обґрунтування пізнаваності світу та її роль філософського підґрунтя у розвитку класичної науки. Індуктивізм як логічна форма зв'язку чуттєвого та раціонального. Роль теорії первинних і вторинних якостей у розвитку класичної науки. Індуктивізм та сенсуалізм як гносеологічні орієнтири формування світогляду вчених у класичному природознавстві. Сенсуалізм та проблема пізнаваності світу. Матеріалістичний сенсуалізм та обґрунтування зовнішнього походження змісту чуттєвого пізнання.

Споглядання. Споглядання як єдність чуттєвого і нечуттєвого. Трансформація споглядання на різних етапах розвитку науки. Особливості споглядання математичних об'єктів. Метафізичне споглядання. Проблема інтелектуальної інтуїції та її критеріїв (Р. Декарт). Феноменологія споглядання (Е. Гуссерль).

Візуальне мислення. Еволюція візуального мислення. Зміни у візуальному мисленні при появі інформаційних технологій та віртуальної реальності. Значення візуального мислення для сучасної науки. Візуальна гіпотеза.

Тема 24. Когнітивна наука та філософія про пізнавальну діяльність

Знаково-символьна концепція інтелектуальної діяльності. Когнітивізм і дослідження комп'ютерної метафори. Гіпотеза фізичного існування знаків і символів (Ньюел, Саймон).

Концепція мережевого характеру пізнання. Коннекціонізм. Сучасні моделі взаємодії.

Когнітивні системи. Наділення технічних систем когнітивними функціями. Особливості взаємодії людини з когнітивними системами.

Концепція втіленого пізнання. Укорінений розум (Е. Рош, М. Лакофф, М. Томпсон). Сучасні концепції натуралізованого розуму (У. Матурана, Ф. Варела).

Людина як мезакозм (Г. Фоллмер). Когнітивна самотність людини (О. Князева). Вчення про когнітивні пізнавальні здатності (О. Баксанський). Пізнання є життя (У. Матурана). Еволюція когнітивних програм і метапрограм (І. Меркулов).

Тема 25. Особливості обробки інформації людиною

Філософсько-антропологічні основи сприйняття інформації людиною. Дослідження особливостей сенсорних систем і діяльності мозку.

Когнітивні особливості сприйняття та обробки інформації людиною. Особливості виокремлення з масиву даних когнітивної інформації. Поняття когнітивної інформації. Встановлення зв'язку когнітивної інформації з границями ідентифікації системи. Роль самоідентифікації та самопроекування системою своїх майбутніх станів при визначенні когнітивної системи та меж самоідентифікації системи.

Роль ментальних репрезентацій при обробці інформації. Когнітивні та метакогнітивні механізми обробки інформації. Роль цінностей при відборі та селекції інформації та формуванні особистісного досвіду. Особливості обробки когнітивної інформації людиною. Ментальні репрезентації та їх види, методологічні засади ментальної репрезентації. Значення цінностей та ієрархії цінностей в обробці когнітивної інформації. Ідентичність та ідентифікація. Значення ідентичності та ідентифікації для обробки інформації. Когнітивна область ідентифікації системи. Соціальні та ментальні репрезентації. Ієрархії репрезентацій. Когнітивні механізми пам'яті. Історична пам'ять як традиція та когніція.

Особливості когнітивної інформації. Когнітивізм, коннекціонізм, концепція втіленого пізнання та укоріненого розуму про особливості когнітивної інформації та її обробки.

Тема 26. Когнітивні пізнавальні здатності

Постановка проблеми когнітивних пізнавальних здатностей. Дослідження еволюції когнітивних пізнавальних здатностей. Еволюція когнітивних програм і метапрограм (І. Меркулов). Генетичні, антропологічні та соціальні аспекти еволюції пізнавальних здатностей. Значення соціальних механізмів у розвитку когнітивних пізнавальних здатностей. Інтеріоризація соціального змісту. Талант і обдарованість. Дослідження ролі репрезентацій в антропології, культурології, соціології та педагогіці. Тілесний підхід. Теоретичні моделі когнітивних пізнавальних здатностей.

Тема 27. Філософські засади дослідження мислення

Мислення. Мислення як процес і результат. Мислення як процес обробки інформації та як логічний і феноменологічний процес. Мислення як «схоплення» цілісності та як встановлення логічних зв'язків. Логічний складник мислення.

Загальнологічні операції: порівняння, аналізу, синтезу, індукції та дедукції. Діалектичний взаємозв'язок індукції та дедукції, аналізу та синтезу. Мислення як діалектичний процес. Структура діалектичного процесу. Закони діалектичного мислення. Філософсько-категоріальні основи діалектичного мислення.

Когнітивний зміст нелінійності. Нелінійне мислення. Роль прогностичного складника в нелінійному мисленні. Голістичний підхід і значення цілісності. Мислення та передбачення. Соціальне й технологічне передбачення. Сценарний прогноз і розробка версій майбутнього стану об'єкта.

Тема 28. Суб'єктний складник мислення

Суб'єкт як жива енергія мислення (Гутнер). Мислення як психологічний процес. Виокремлення гносеологічного складника у психологічному процесі як основа класичної суб'єктності. Теорія рефлексії Д. Локка. Класична, неklasична та постнеklasична концепції суб'єкта. Становлення суб'єкта в класичній науці. Людський вимір суб'єкта. Співвідношення природного та соціального. Психологічні аспекти суб'єкта. Постнеklasична концепція суб'єкта. Суб'єкт як свідок. Суб'єкт як спостерігач. Метасуб'єкт. Світоглядні та ціннісні засади мислення. Зв'язок суб'єкта із світом. Світ як сфера практичної діяльності суб'єкта. Активність відношення до світу та покладання цінностей. Раціональність суб'єкта. Ірраціональне у суб'єкті та його походження. Несвідоме. Колективне несвідоме. Архетипи мислення.

Тема 29. Когнітивні аспекти мислення

Когнітивізм. Когнітивна основа мислення в комп'ютерній метафорі. Обчислювальний підхід. Мислення як обчислювальний процес обробки знаків. Детерміновані стани мислення. Функціональна теорія свідомості. Коннективізм. Мережевий підхід. Мислення як комунікативна взаємодія. Інформаційний підхід. Мислення та формування соціального образу світу. Індивідуальна та групова когніція. Репрезентативізм. Методологічні основи ментальної репрезентації. Роль самоактивації. Прекогнітивна карусель (М. Деннетт) і самоактивація. Мислення як керований суб'єктом процес і як когнітивний процес. Нейролінгвістична гіпотеза Ф. Варели. Функціоналізм. Функціональна теорія свідомості (Дж. Серл). Тілесний підхід. Реінкарноване та інактивоване мислення. Теорія укоріненого інтексту «The Embodied Mind» (Е. Рош, М. Томсон, Ф. Варела).

Тема 30. Мислення та інформація

Мислення як обробка інформації. Види інформації та види мислення. Дискретна та іконічна інформація. Первинна та вторинна інформація. Матеріалізація, об'єктивація, інтерпретація. Когнітивна інформація. Когнітивна інформація та зв'язок із середовищем. Когнітивна інформація та проблема адаптації. Когнітивні агенти і середовище. Суб'єктний підхід до обробки інформації на основі цінностей. Види цінностей. Обробка інформації та інтерпретація. Роль вербального та ціннісного в інтерпретації. Зв'язок інтерпретації з когнітивною областю ідентифікації системи.

Цілісність і фрагментарність інформації. Інформація, що знаходиться у фокусі уваги та визначає смислову структуру повідомлення. Об'єктивована та необ'єктивована інформація. Вилучення інформацій з її об'єктивованих форм. Явна та неявна інформація. Мислення як опрацювання інформації.

Мережевий підхід. Коннекціонізм. Значення зв'язку штучних когнітивних суб'єктів з людиною, що пізнає. Когнітивні мережі. Мисленева та комунікативна діяльність як когнітивний шар у мережі. Динамічний підхід. Мозок як нелінійна ієрархічна система. Пластичність мозку. Синергетичні процеси самоорганізації.

Тема 31. Наукове мислення

Основні риси наукового мислення. Об'єктивність, системність, логічна доказовість, обґрунтованість. Значення нарративності, мультимедійності та інтерсуб'єктивності для розвитку сучасного наукового мислення. Протилежність наукового та буденного, наукового та позанаукового мислення.

Емпіричне і теоретичне мислення. Структура емпіричного мислення. Основні форми теоретичного мислення. Взаємозв'язок емпіричного і теоретичного мислення. Емпіризм, раціоналізм, індуктивізм і контріндуктивізм.

Наукове мислення та наукове знання. Когнітивні структури наукового мислення. Явне і неявне мислення. Роль неявного мислення в еволюції науки. Декларативне і процедурне мислення. Об'єктивне та особистісне мислення. Онтологізм. Аксиологізм. Ціннісний складник наукового мислення. Взаємозв'язок цінностей і соціальної позиції вченого. Українські цінності. Загальнолюдські цінності.

Тема 32. Технічне мислення та його особливості

Технічне мислення як вид наукової діяльності. Роль наукового складника, абстракції та ідеалізації в технічному мисленні. Технічне мислення технічне знання. Роль технічного мислення у формуванні поточної, морфологічної та функціональної схем технічного об'єкта. Технічне мислення і науково-технічна творчість. Технічне мислення: значення винаходів. Технічна схема, технічна ідея.

Конструктивність технічного мислення. Конструктивність і конструктивізм. Проблема конструктивізму у сучасній філософії. Радикальний і соціальний конструктивізм. Роль соціального складника в конструктивності технічного мислення. Значення суспільних потреб у розвитку технічного знання й технічної творчості. Технічне мислення та раціональність. Інструменталізм. Пошуки нових інструментів перетворення дійсності.

Людина, техніка, технологія. Антропологічні та ціннісні засади технології. Функціональний підхід. Технічні системи та функції. Інженерний підхід до створення нових функцій. Технічне мислення та проектування. Значення соціальної функціональності у розвитку сучасного проектування.

Тема 33. Візуальне мислення

Виникнення візуального мислення. Візуальне мислення як загальнокультурна особливість. Візуальне мислення, об'єкти споглядання. Роль візуального складника у встановленні логічних зв'язків. Візуальне та образне мислення. Різні підходи до співвідношення візуального та образного мислення. Когнітивний підхід. Лівопівкульове та правопівкульове мислення. Роль образного мислення у розвитку творчої уяви. Когнітивні технології в розвитку візуального мислення.

Роль інформаційних технологій та розвитку інформаційної діяльності у становленні сучасного візуального мислення. Візуальне мислення та віртуальна реальність. Сучасні проблеми візуального мислення. Візуальне мислення як вид наукової діяльності. Візуальна гіпотеза. Роль візуальної гіпотези в сучасній науці. Візуальне мислення у проектуванні. Візуальне мислення та обробка візуальної інформації.

Тема 34. Аналітичне мислення

Специфіка аналітичного мислення. Зв'язок аналітичного мислення з науковою діяльністю. Роль абстракцій та ієрархій, постановка проблем і дослідження предметної області в аналітичному мисленні. Праксеологічна спрямованість аналітичного мислення. Розвиток аналітичного мислення в сучасних аналітичних і когнітивних практиках.

Аналітичне мислення та проектування. Розвиток сучасних суспільних стратегій формування інформаційного суспільства та суспільства знання як основи в управлінні суспільними процесами.

Аналітичне мислення в умовах невизначеності. Аналітичне мислення в корпораціях. Обробка даних, формування тенденцій. Когнітивні основи формування місії та стратегії. Роль аналітичного мислення у становленні знаннєвих середовищ. Аналітичне мислення та комунікативні процеси у знаннєвому середовищі корпорацій. Аналітичне мислення та управління знаннями. Стратегічні орієнтири динамічного мислення. Аналітичне мислення, технологічне і соціальне передбачення. Візіонерство. Когнітивні складники візіонерства в управлінській діяльності.

Тема 35. Інтуїція та її особливості

Поняття інтуїції. Основні теорії та концепції інтуїції. Види інтуїції. Інтелектуальна та математична інтуїції. Критерії об'єктивності інтуїтивного пізнання. Обґрунтування об'єктивності інтелектуальної інтуїції в раціоналізмі. Інтуїція та наукова творчість. Основні теорії та напрями дослідження ролі інтуїції в науці. Інтуїція і творча еволюція (А. Бергсон). Інтуїція та інстинкт. Інтуїтивізм, проблема ірраціонального в інтуїції. Інтуїція та емпатія. Інтуїціонізм про роль інтуїції у розвитку математики. Інтелектуальна інтуїція та наукова творчість. Математична інтуїція. Ейдетичний характер математичної інтуїції. Вчення про роль інтуїції в науці. Зростання ролі інтуїції у професійній діяльності. Шляхи формування інтуїтивного складника професійного мислення.

Лекційні заняття

Лекція 1. Сучасна філософська гносеологія та епістемологія. Особливості пізнавальних процесів.

1. Особливості розгляду пізнавального відношення у класичній та некласичній філософії. Основні напрями та принципи.
2. Комунікативний та лінгвістичний поворот у розвитку епістемології.
3. Структурні особливості пізнавального відношення в сучасній теорії пізнання.
4. Пізнання та обробка інформації. Класифікація видів інформації.
5. Рівні обробки інформації в інформаційному суспільстві.

Лекція 2. Наукове пізнання та наукове мислення. Інформаційний складник наукового мислення.

1. Особливості наукового пізнання та його рівні. Сучасні форми виробництва знання в науці.
2. Наукове мислення та його види.
3. Види інформації в науковому дослідженні та способи її обробки. Місце та роль наукової інформації у розвитку сучасної науки.
4. Особливості та види наукової та науково-технічної інформації та її значення для розвитку науки, наукових досліджень і суспільства.

Лекція 3. Філософські проблеми дослідження пізнання. Епістемологія та філософія науки.

1. Онтологія у філософії та науці. Науковий реалізм.
2. Метафізика та антиметафізика у філософії науки.
3. Феноменологічні дослідження пізнавальної діяльності.
4. Герменевтика в науці. Пізнання та розуміння.

Лекція 4. Відношення наукового мислення та знання до реальності

1. Особливості відношення наукового мислення та знання до реальності з точки зору класичної, неklasичної та постнеklasичної раціональності.
2. Роль мови у відношенні знання та мислення до реальності. Лінгвістичний поворот у сучасній науці. Текст, дискурс, нарратив і гранднарратив.
3. Проблеми референції.
4. Комунікативний поворот у теорії пізнання.

Лекція 5. Чуттєве пізнання та обробка інформації

1. Онтологічні основи обробки інформації у чуттєвому пізнанні. Первинна і вторинна інформація. Дискретна та іконічна інформація.
2. Візуальна інформація. Візуальна обробка текстової інформації.
3. Сприйняття та обробка інформації. Когнітивне сприйняття.

Лекція 6. Технічне мислення та розвиток наукової й науково-технічної творчості

1. Розвиток технічного мислення як творчого мислення.
2. Когнітивні особливості наукової та науково-технічної творчості.
3. Розвиток когнітивних пізнавальних здатностей.
4. Особливості когнітивної активності науковців у сфері знання.

Лекція 7. Когнітивна філософія як методологія дослідження пізнавальних процесів. Особливості обробки інформації людиною

1. Основні положення когнітивної філософії про людський вимір пізнавальних процесів.
2. Поняття когнітивної інформації та основні підходи до вивчення її специфікації та обробки.
3. Когнітивна інформація та область ідентифікації системи.
4. Роль ментальних і соціальних репрезентацій.
5. Когнітивні схеми, ментальні стереотипи.

Лекція 8. Пізнавально-комунікативний складник проектної діяльності

1. Проектна організація наукових досліджень та особливості колективного суб'єкта в умовах проектної діяльності.
2. Суб'єктний складник мислення. Психологічний, екзистенціальний, феноменологічний і сучасні когнітивні підходи до мислення.
3. Комунікативні взаємодії у знаннєвому середовищі. Когнітивна комунікація. Співвідношення індивідуальної та групової когніції.
4. Інтелектуальні ресурси. Метакогнітивні механізми контролю інтелектуальної діяльності. Стрес-менеджмент.

Лекція 9. Некласична гносеологія та епістемологія. Роль інформаційного складника в пізнавальному відношенні.

1. Цільовий, праксеологічний та аксіологічний підходи до вилучення інформації.
2. Роль суб'єктного складника у вилученні та обробці інформації.
3. Репрезентативізм, конструктивізм, феноменалізм.
4. Значення проблеми розуміння.
5. Транзитивне рефлексивне відношення. Співвідношенні цілі - цінності.
6. Когнітивні технології обробки інформації.

Семінарські заняття

Тема 1. Теорія пізнання: класика та сучасність

Практичне заняття:

Теорія пізнання: класична та некласична. Принцип пізнаваності світу. Скептицизм. Апріоризм. Трансценденталізм. Еволюція предмета теорії пізнання та епістемології. Комунікативний підхід. Лінгвістичний підхід. Теорія пізнання у сучасному суспільному інтер'єрі. Виробництво знання і сучасна наука. Людиновимірність суспільних процесів і практик. Зростання значення людського складника та розвитку можливостей людського пізнання на сучасному етапі розвитку суспільства.

Тема 2. Пізнавальне відношення, його структура та особливості

Практичне заняття:

Пізнавальне відношення та його структура. Пізнавальне відношення як вид суб'єкт-об'єктної взаємодії. Структура пізнавального відношення. Методологічне значення гносеологічного підходу. Поняття суб'єкта. Одиничний, колективний і всезагальний суб'єкт. Присутність всезагального суб'єкта в пізнавальній діяльності одиночного та колективного суб'єктів.

Об'єкт, види об'єктів. Співвідношення системи (природної, соціальної, технічної), що досліджується, та об'єкта. Взаємозв'язок об'єкта і методів дослідження.

Засоби пізнання. Класична, некласична та постнекласична раціональність про роль засобів пізнання.

Тема 3. Наукове пізнання та наукове мислення

Практичне заняття:

Основні риси наукового мислення. Об'єктивність, системність, логічна доказовість, обґрунтованість. Значення нарративності, мультимедійності та інтерсуб'єктивності для розвитку сучасного наукового мислення.

Емпіричне і теоретичне мислення. Структура емпіричного мислення. Основні форми теоретичного мислення. Взаємозв'язок емпіричного і теоретичного мислення. Емпіризм, раціоналізм, індуктивізм і контріндуктивізм.

Наукове мислення та наукове знання. Когнітивні структури наукового мислення. Явне і неявне мислення. Роль неявного мислення в еволюції науки. Декларативне і процедурне мислення. Об'єктивне та особистісне мислення. Онтологізм. Аксиологізм. Ціннісний складник наукового мислення. Взаємозв'язок цінностей і соціальної позиції вченого. Українські цінності. Загальнолюдські цінності.

Тема 4. Технічне мислення та розвиток наукової й науково-технічної творчості

Практичне заняття:

Технічне мислення як вид наукової діяльності. Роль наукового складника, абстракції та ідеалізації в технічному мисленні. Роль технічного мислення у формуванні поточної, морфологічної та функціональної схем технічного об'єкта. Технічне мислення і науково-технічна творчість. Технічне мислення: значення винаходів. Технічна схема, технічна ідея.

Конструктивність технічного мислення. Конструктивність і конструктивізм. Проблема конструктивізму у сучасній філософії. Радикальний і соціальний конструктивізм. Роль соціального складника в конструктивності технічного мислення. Значення суспільних потреб у розвитку технічного знання й технічної творчості. Технічне мислення та раціональність. Інструменталізм. Пошуки нових інструментів перетворення дійсності.

Людина, техніка, технологія. Функціональний підхід. Технічні системи та функції. Інженерний підхід до створення нових функцій. Технічне мислення та проектування. Значення соціальної функціональності у розвитку сучасного проектування.

Тема 5. Відношення наукового мислення та знання до реальності

Практичне заняття:

Гносеологічне відношення та його характеристики. Поняття істини, види істини та основні теорії істини. Образ, копія, ідеал, прототип. Онтологізм і науковий реалізм у відношенні наукового мислення та знання до реальності. Істинність основних форм емпіричного й теоретичного знання. Проблема істини у постнекласичній науці. Некласична теорія пізнання про відношення знання до реальності. Значення мови у встановленні відношення до реальності. Референція

Тема 6. Чуттєве пізнання та обробка інформації

Практичне заняття:

Онтологічні основи обробки чуттєвої інформації. Первинна та вторинна інформація. Дискретна та іконічна інформація. Візуальна обробка текстової інформації. Сприйняття та обробка інформації. Когнітивне сприйняття.

Тема 7. Суб'єктний складник мислення

Практичне заняття:

Мислення як процес і результат. Продуктивність мислення. Суб'єкт, суб'єктність, авторство. Психологічний, екзистенціальний, феноменологічний і сучасні когнітивні підходи до мислення. Метакогнітивні механізми контролю інтелектуальної діяльності. Стрес-менеджмент.

Тема 8. Види мислення

Практичне заняття:

Наукове мислення та його характеристики. Теоретичне мислення. Аналітичне мислення. Декларативне і процедурне мислення. Образне та візуальне мислення. Розвиток візуальної культури.

Тема 9. Епістемологічний складник наукового мислення. Основні форми знання

Практичне заняття:

Гносеологічний та епістемологічний складники мислення. Роль епістемологічного складника мислення у пізнанні об'єкта. Постановка проблем. Формулювання ідей. Розробка концепції. Робота з існуючими в науці та створення нових форм емпіричного й теоретичного знання.

Тема 10. Некласична гносеологія та епістемологія

Практичне заняття:

Основні складники некласичної гносеології та епістемології. Онтологія у філософії та науці. Проблема метафізики в сучасній філософії науки. Лінгвістичний поворот у науці. Розвиток наукового дискурсу. Дискурс, нарратив і гранднарратив. Текст і його інтерпретація. Науковий текст. Внутрішні та зовнішні передумови наукового пізнання.

Тема 11. Методологічний складник наукового пізнання

Практичне заняття:

Методологічна регуляція наукового пізнання. Рівні методології. Філософські методи та їх загальна характеристика. Загальнонаукові методи. Методолого-методичний складник наукового дослідження. Концептуальні основи філософської та загальнонаукової методології. Синергетичний підхід як трансдисциплінарна парадигма сучасної науки. Складне та нелінійне мислення.

Тема 12. Когнітивна філософія та сучасна наука

Практичне заняття:

Концептуальні засади когнітивної філософії. Когнітивізм і коннекціонізм про мислення та пізнання. Вчення про натуралізований розум. Обчислювальний, інформаційний, мерепжевий, гетерофеноменологічний і динамічний підходи до мислення. репрезентативізм. Тілесний підхід. Когнітивістика. Когнітивні технології обробки текстів.

Тема 13. Пізнавально-комунікативний складник проектної діяльності

Практичне заняття:

Проектна організація наукових досліджень та особливості колективного суб'єкта в умовах проектної діяльності. Сумісна пізнавальна діяльність. Співвідношення індивідуальної та групової когніції. Комунікативні взаємодії у знаннєвому середовищі. Когнітивна комунікація. Формування команди: роль раціонального й чуттєвого складника та проблема ідентичності.

Тема 14. Обробка інформації людиною

Практичне заняття:

Роль досвіду та ментальних репрезентацій в обробці інформації. Поняття когнітивної інформації. Когнітивна інформація та область ідентифікації. Когнітивні пізнавальні здатності. Когнітивна еволюція. Когнітивні та метакогнітивні механізми контролю інтелектуальної діяльності.

Тема 15. Інтелектуальні ресурси

Практичне заняття:

Проблема продуктивності наукових досліджень та особливості колективного суб'єкта в умовах проектної діяльності. Ресурсний підхід. Види ресурсів. Інтелектуальні та когнітивні ресурси. Суб'єктний складник мислення. Психологічний, екзистенціальний, феноменологічний і сучасні когнітивні підходи до мислення. Комунікативні взаємодії у знаннєвому середовищі. Когнітивна комунікація. Співвідношення індивідуальної та групової когніції. Інтелектуальні ресурси. Метакогнітивні механізми контролю інтелектуальної діяльності.

Тема 16. Інформація та пізнавальні процеси в інформаційному суспільстві

Практичне заняття:

Види інформації. Рівні обробки інформації. Інформаційна діяльність в інформаційній сфері. Інформаційні продукти в інформаційному просторі. Роль інформації в інформаційному суспільстві. Зв'язок інформації з об'єктом. Інформація, матеріалізація, об'єктивація. Інформаційні революції. Проблеми інформаційної безпеки в контексті інфоглобалізації.

Тема 17. Вилучення інформації

Практичне заняття:

Цільовий, праксеологічний та аксіологічний підходи до вилучення інформації. Роль суб'єктного складника у вилученні та обробці інформації. Репрезентативізм, конструктивізм, феноменалізм. Значення проблеми розуміння. Транзитивне рефлексивне відношення. Співвідношенні цілі - цінності. Когнітивні технології обробки інформації. Суб'єктний підхід до обробки інформації на основі цінностей. Види цінностей. Обробка інформації та інтерпретація. Роль вербального та ціннісного в інтерпретації. Зв'язок інтерпретації з когнітивною областю ідентифікації системи. Мислення як обробка інформації. Види інформації та види мислення. Дискретна та іконічна інформація. Первинна та вторинна інформація. Матеріалізація, об'єктивація, інтерпретація. Цілісність і фрагментарність інформації. Інформація, що знаходиться у фокусі уваги та визначає смислову структуру повідомлення. Об'єктивована та необ'єктивована інформація. Вилучення інформацій з її об'єктивованих форм. Явна та неявна інформація. Мислення як опрацювання інформації.

Тема 18. Інформаційний складник наукового дослідження

Практичне заняття:

Зняття інформації з об'єкта. Формування інформаційної бази дослідження. Візуальна інформація в науковій діяльності. Текстова інформація. Формування теоретичної та джерельної бази дослідження. Інформаційні потоки та обробка інформації. Наука як інформаційна система. Наука в інформаційному суспільстві.

6. Самостійна робота аспіранта

Самостійна робота аспірантів включає підготовку до лекцій та семінарів, виконання індивідуальних завдань, написання реферату. Використовуються інформаційно-комунікаційні технології, що забезпечують проблемно-дослідницький характер процесу навчання та активізацію самостійної роботи аспірантів; пропонується застосування проблемно-орієнтованого науково-інформаційного пошуку, формування інформаційних потоків та інформаційної бази дослідження та ін.; електронні презентації організації наукового матеріалу у структурі дисертації, оформлення наукових публікацій та списку літератури.

Рекомендований список тем рефератів для аспірантів

1. Сучасна філософська гносеологія.
2. Лінгвістичний поворот в епістемології.
3. Особливості пізнавальної діяльності в сучасній науці.
4. Структура пізнавального відношення.
5. Проблема суб'єкта у класичній та сучасній теорії пізнання.
6. Особливості нелінійної та постнекласичної науки.
7. Скептицизм та агностицизм.
8. Сенсуалістична традиція в теорії пізнання.
9. Емпіризм: класика і сучасність.
10. Раціоналізм у класичній та сучасній теорії пізнання.
11. Когнітивна філософія та наука про пізнавальну діяльність людини.
12. Основні підходи до вивчення когнітивних пізнавальних здатностей.
13. Концептуальний апарат теорії пізнання.
14. Основні теорії істини та особливості їх застосування в сучасній науці.
15. Взаємодія чуттєвого та раціонального пізнання.
16. Сприйняття. Основні риси, становлення та динаміка.
17. Перцептивна інформація, перцептивна сфера, перцептивний досвід.
18. Технонаука та її розвиток.
19. Види мислення та їх характеристики.
20. Мислення як процес.
21. Розвиток творчого мислення та становлення творчої особистості.
22. Технічне мислення.
23. Науково-технічна творчість.
24. Пізнавальні процеси в науковій та науково-технічній творчості.
25. Колективні суб'єкти: співвідношення індивідуальної та групової когніції.
 26. Еволюційна епістемологія.
 27. Конструктивність науково-технічної творчості.
 28. Об'єкти в сучасній науці.
 29. Соціально-культурний вимір пізнання.
 30. Знання, раціональність та цінності.
 31. Сучасні трансформації епістемології.
 32. Соціологічний підхід і дослідження пізнавальних процесів.
 33. Натуралізований розум.
 34. Інформаційне суспільство як суспільство знання.
 35. Проблема розуміння.
 36. Когнітивний складник у сучасній епістемології.

37. Аксиологічний вимір пізнавальних процесів.
38. Еволюційна епістемологія як нова пізнавальна парадигма.
39. Реалізм та антиреалізм в еволюційному підході до пізнання.
40. Радикальний конструктивізм як міждисциплінарне вирішення скептичної проблеми.
41. Когнітивна еволюція.
42. Лінгвістичний поворот у дослідженні пізнавальних процесів.
43. Редукціонізм та антиредукціонізм у сучасній науці.
44. Проблема монізму та уніфікація сучасної науки.
45. Прогностичні можливості нелінійного мислення.
46. Взаємодія пізнавального та естетичного відношення.
47. Філософсько-методологічні виміри смислу.
48. Трансдисциплінарність наукового дискурсу.
49. Парадигмальний вимір сучасної науки.
50. Динамічність міждисциплінарних зв'язків.
51. Науковий текст.
52. Наукова теорія як форма розвитку сучасної науки.
53. Експеримент. Теорія. Практика.
54. Продуктивність наукового мислення.
55. Виробництво знання та суспільні стратегії розвитку.
56. Конструктивізм.
57. Інтелектуальні ресурси.
58. Інформаційні та пізнавальні процеси.
59. Сучасні концепції суб'єкта.
60. Пізнавальне відношення та його трансформація.
61. Дослідження пізнавальних процесів у неklasичній епістемології.
62. Сучасний науковий дискурс.
63. Роль метафори у пізнанні.
64. Фундаментальна наука.
65. Методологічний інтер'єр сучасної науки.
66. Пізнавальні процеси та розвиток знаннєвих середовищ.
67. Технонаука у знаннєвому суспільстві.
68. Вчення про епістему.
69. Особистісне знання.
70. Когнітивний капіталізм.
71. Культурні ресурси мислення.
72. Когнітивні технології в пізнавальних процесах.
73. Інформаційний складник наукових досліджень.
74. Інтелектуальна діяльність: планування та контроль.
75. Наука в інформаційному суспільстві.
76. Основні напрями сучасної теорії пізнання.
77. Аксиологічний вимір наукової діяльності.
78. Трансдисциплінарність у сучасній науці.
79. Перцептивний досвід фахівця.
80. Методологічний складник наукового дослідження.
81. Основні принципи теорії пізнання.

82. Науковий стиль мислення.
83. Трансдисциплінарні стратегії дослідження.
84. Комунікативний підхід в епістемології.
85. Постнекласичні практики.
86. Розвиток науки та соціальне передбачення.
87. Соціальний конструктивізм.
88. Наукова картина світу.
89. Теоретичне мислення.
90. Знання як процес.
91. Види інформації.
92. Взаємодія теоретичного й емпіричного.
93. Методологеми сучасної науки.
94. Складне мислення.
95. Науково-технічний потенціал.
96. Наука та соціологія знання.
97. Проблема співвідношення знання та об'єкта.
98. Інформаційний і мережевий підходи.
99. Рівні інформації.
100. Інформаційний складник дослідження об'єкта.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Організація навчального процесу, виклад усіх тем та їх обговорення спираються на політику добросовісності, захист авторського права та інтелектуальної власності; дотримання правил цитування наукових джерел і робити відповідні посилання саме на ті друковані праці й інформаційні джерела, які використовуються в навчальній та науково-дослідницькій діяльності. Слід дотримуватися правил відвідування занять. На заняттях передбачається активність аспірантів, включення в інтерактивні форми та методи навчання.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: експрес-опитування на лекціях, опитування за темою заняття на семінарах. Календарний контроль провадиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу та передбачає виконання індивідуальних завдань. Семестровий контроль передбачає екзамен. Умови допуску до семестрового контролю: мінімально позитивна оцінка за індивідуальне завдання – 6 балів, зарахування усіх семінарських занять – 18 балів, семестровий рейтинг - більше 60 балів.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

<i>Кількість балів</i>	<i>Оцінка</i>
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо

Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Додатки до силабусу

Додаток 1. Контрольні завдання

1. Складники пізнавального відношення та його структура.
2. Перехід від класичної гносеології до некласичної епістемології.
3. Основні теорії інформаційного суспільства та рівні обробки інформації.
4. Види інформації та їх характеристики.
5. Основні форми теоретичного знання та їх роль у сучасній науці.
6. Епістемологічна активність вченого у сфері знання.
7. Концептуальні визначення сучасної науки. Охарактеризуйте її особливості.
8. Взаємодія емпіричного і теоретичного.
9. Чуттєве пізнання. Роль чуттєвого пізнання у формуванні перцептивного досвіду науковця.
10. Види мислення та їх характеристика.
11. Специфіка технічного мислення.
12. Специфіка технічного об'єкта.
13. Особливість технічного й технологічного знання.
14. Інформаційний складник наукового дослідження.
15. Дайте характеристику суб'єкта та об'єкта. Охарактеризуйте класичну, некласичну та постнекласичну концепції.
16. Проблеми істини в сучасній науці.
17. Основні теорії істини та їх характеристика.
18. Основні складники методології та їх характеристика.
19. Особливості застосування філософських і загальнонаукових методів.
20. Особливості сучасних пізнавальних процесів.
21. Філософія науки: основні етапи розвитку та сучасний стан.
22. Концептуальні визначення сучасної науки: нелінійна наука, постнекласична наука.
23. Априоризм. Агностицизм.
24. Трансцендентальний вимір класичної та некласичної гносеології та епістемології.
25. Лінгвістичний поворот у розвитку науки. Текст. Дискурс. Нарратив.
26. Когнітивно-комунікативний складник проектної діяльності.
27. Особливості обробки інформації людиною.
28. Проблема онтології та метафізики у розвитку науки.
29. Основні елементи знання в науковому тексті та їх характеристика.
30. Інформаційний складник сприйняття.

Додаток 2. Питання до екзамену

1. Дати загальну характеристику еволюції предмета філософської гносеології.
2. Особливості виробництва знання в сучасній науці.
3. Пізнавальні процеси та їх характеристики.
4. Охарактеризувати структуру пізнавального відношення.
5. Розкрити основні напрями класичної теорії пізнання.
6. Охарактеризувати скептицизм і з'ясувати роль скептичного аргументу.

7. Розкрити зміст проблеми пізнаваності світу.
8. Розкрити суть трансцендентальної філософії про пізнання.
9. Охарактеризувати інформаційний, мережевий і гетерофеноменологічний підходи до мислення.
10. Показати роль інформації в пізнавальних процесах та інформаційному суспільстві.
11. Охарактеризувати види інформації.
12. Проаналізувати внутрішні та зовнішні передумови пізнання.
13. Розкрити інформаційний складник наукового дослідження.
14. Проаналізувати інформаційні процеси та їх рівні.
15. Виявити специфіку обробки інформації людиною.
16. Охарактеризувати репрезентативізм.
17. Проаналізувати проблему референції. Розум та історія.
18. Розкрити роль епістеми.
19. Охарактеризувати еволюційну епістемологію.
20. Проаналізувати методологічний складник наукових досліджень.
21. Дати порівняльну характеристику рівнів методології.
22. Дати порівняльну характеристику основних філософських методів.
23. Охарактеризувати види суб'єктів науки та їх функції.
24. Дати порівняльну характеристику основних форм теоретичного знання.
25. Охарактеризувати основні етапи розвитку наукової раціональності.
26. Розкрити основні характеристики постнекласичної раціональності.
27. Розкрити відношення знання до об'єкта, охарактеризувати образ, копію, ідеал, прототип.
28. Охарактеризувати гносеологічні процеси в науково-технічній творчості.
29. Проаналізувати інтелектуальні ресурси.
30. Розкрити когнітивну комунікацію.
31. Охарактеризувати критичний раціоналізм.
32. Розкрити зміст проблеми онтології в науці та філософії.
33. Дати порівняльну характеристику метафізики та сучасної метафізики в сучасній філософії науки.
34. Охарактеризувати види мислення.
35. Проаналізувати основні теорії істини та особливості їх застосування в науковій практиці.
36. Розкрити чуттєве пізнання.
37. Дати порівняльну характеристику видів мислення.
38. Охарактеризувати лінгвістичний поворот у науці.
39. Розкрити науковий текст як носій наукового знання.
40. Дати порівняльну характеристику пізнання та розуміння.
41. Розкрити герменевтичний підхід до науки.
42. Охарактеризувати методологічний анархізм і методологічний плюралізм.
43. Порівняти емпіризм класичний і сучасний.
44. Охарактеризувати основні напрями когнітивної філософії.
45. Розкрити екзистенціальний підхід до творчості.

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено професор кафедри філософії, доктор філософських наук, професор О.М. Рубанець
Ухвалено кафедрою філософії (протокол № 4 від 04.11.2020 року);

Погоджено Методичною комісією факультету¹ (протокол № __ від _____)

¹ Методичною радою університету – для загальноуніверситетських дисциплін.